УДК 35.073.53

С. О. БУЛЬДА

Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Наукові праці МАУП, 2011, вип. 4(31), с. 101–109

Оцінка ресурсного потенціалу регіону має велике значення для стратегії економічного і соціального розвитку усієї держави.

Ресурсний потенціал регіону виступає основоположним чинником, що забезпечує можливості розвитку регіональної економіки. Стратегія і тактика, які реалізуються в регіоні, впливають на ємність ресурсного потенціалу (як екстенсивний варіант розвитку), але ще більшою мірою формують інтенсивний сценарій на умовах використання конкурентних переваг та забезпечення конкурентоспроможності економіки природно-ресурсного регіону. Для ефективного функціонування господарського комплексу регіонів, країни в цілому необхідна всебічна оцінка їх ресурсного потенціалу та раціонального використання.

Вважається, що ресурсний потенціал регіону визначається його природними ресурсами, засобами виробництва, трудовим, науково-технічним потенціалом, накопиченим національним багатством. Кожен регіон має свої особливості, які роблять його унікальним, насамперед за потенційними ринками і ресурсами. Використовуючи ресурсний потенціал, що є в регіоні, державні органи влади і місцевого самоврядування формують регіональну політику, результатом якої є певний рівень соціально-економічного розвитку регіону. Чим раціональніше використовується ресурсний потенціал регіону, тим вищий рівень його розвитку.

На сьогодні існує багато теоретичних і методичних праць щодо оцінки ресурсного потенціалу, окремих його складових та ефективності їх використання. Однак, через відсутність загальноприйнятої методики оцінки ресурсного потенціалу регіону та ефективності його використання, існуючого теоретично-методологічного матеріалу явно недостатньо. Тому деякі аспекти оцінки ресурсного потенціалу регіону та ефективності його використання вимагають подальшого теоретичного і методичного дослідження.

Ресурсний потенціал регіону залежить від різних видів ресурсів, які він має в наявності, незалежно від того, використовуються вони чи ні. І ці ресурси насамперед мають бути оцінені. Прийнятною є оцінка усіх видів ресурсів регіону у вартісному вигляді, що дає змогу визначити сумарну величину усіх ресурсів регіону, порівняти її з іншими показниками соціально-економічного розвитку регіону, визначити структуру й динаміку складових сукупного ресурсного потенціалу. Вартісна оцінка ресурсного потенціалу здійснюється за такими складовими, як: засоби виробництва, матеріальні оборотні кошти, вартість землі, надр, лісів і т. ін., при цьому враховуючи функціонування інформаційно-технологічної сфери, соціальної інфраструктури, ринкової кон'юнктури, еколого-економічні, суспільно-географічні та суспільно-політичні фактори соціально-економічного розвитку регіону. З погляду здатності приносити дохід, для оцінки природних ресурсів може бути використаний рентний підхід, а для засобів виробництва — метод капіталізації. При оцінюванні природних ресурсів важливо враховувати, що їх ринкова оцінка коливається за часом і залежить від попиту та пропозиції на ринках.

Е. С. Ладів відзначає, що немає реальної оцінки національного багатства країн, реального макроекономічного прогнозу й адекватного національному багатству бюджету [4]. Можна додати, що немає і відповідної оцінки сукупного ресурсного потенціалу держави.

В. С. Катькало зазначає, що оскільки господарська система регіону взаємодіє з природною та соціальною системами, то її стійкий розвиток

© С. О. Бульда, 2011

об'єктивно припускає пропорційне відтворення економічної, соціальної та природної бази і їх складових, а загальним виразом можливостей розвитку регіону вважається його економічно оцінений сукупний ресурсний потенціал [2, *10–11*].

Загалом, сукупний ресурсний потенціал регіону з традиційної точки зору розуміли як просту суму складових. Але оскільки важко дати оцінку сукупному ресурсному потенціалу, то вчені пропонують різні методики для оцінки складових ресурсного потенціалу, його елементів.

Г. В. Гутман та інші потенціал регіону поділяють на чотири основні складові, кожній з яких дають кількісно-вартісну оцінку: природно-екологічний потенціал, ресурсно-виробничий потенціал, трудовий потенціал, зовнішньоекономічні зв'язки і бюджетно-фінансові відносини [1, *26–45*].

Емпіричну макроекономічну оцінку ресурсного потенціалу регіону не можна одержати безпосередньо з аналізу тих або інших параметрів економіки регіону. Це пов'язано з тим, що ВРП є інтегральним результатом функціонування великого числа різнорідних і несумісних між собою природних та економічних ресурсів. Тому для отримання такої оцінки застосовується багатофакторна економетрична модель:

$$P_r = \frac{\sum e_i R_i}{1-d}, \text{ де} \qquad (1)$$

P_r — ресурсний потенціал регіону r;
e_i — власна ефективність ресурсу i;
R — наявність ресурсу i в регіоні r;
d — частка інших факторів [3, *36*].

При дослідженні проблеми кількісного виміру ресурсного потенціалу регіону, базуючись на наявних розробках [6, *9*], варто виходити із таких концептуальних положень аналізу потенціалу:

1) потенціал складається із суми ресурсів, які залучені або можуть бути залучені у виробництво, відображаючи сукупні економічні можливості регіону;

2) потенціал є системою функціональних відносин між його складовими як реального, так і ймовірного рівня можливостей, ураховуючи існуючі і перспективні взаємозв'язки;

3) потенціал є динамічною системою у просторі й часі, має властивість до мобілізації ефективного використання для досягнення поставленої мети;

4) ресурсний потенціал повинен досліджуватись та розглядатись і в ресурсному і в результативному напрямі визначенням у його складі активної і пасивної (резервної) частин.

Залежно від ступеня залучення у виробничо-господарську діяльність різні елементи ресурсного потенціалу виконують неоднакову роль, тому при дослідженні структури ресурсного потенціалу слід виокремлювати в його складі активну і пасивну частини. До активної частини належать ресурси, які залучені в економічну діяльність і прямо впливають на її результативність: засоби виробництва; нормативні запаси матеріальних цінностей у сфері виробництва й обігу; зайнята частина економічно активного населення; реалізована в технологіях, засобах, предметах і продуктах праці науково-технічна інформація. Ресурси, що є в наявності, але не залучені в господарський обіг, належать до пасивної частини ресурсного потенціалу: наднормативні запаси і резерви матеріальних цінностей у сфері виробництва й обігу; незайнята частина населення; реалізована в проектах науково-технічна інформація; результати наукових і дослідно-конструкторських розробок.

Виокремлення у складі ресурсного потенціалу активної і пасивної частин дуже важливе як з теоретичної, так і практичної точки зору, оскільки воно дає змогу, по-перше, об'єктивно оцінювати ступінь використання ресурсного потенціалу, а по-друге, виявляти інтенсивні й екстенсивні резерви підвищення ефективності виробництва.

Дуже складним об'єктом є відтворювальна структура ресурсного потенціалу. Відтворювальний підхід до аналізу ресурсного потенціалу дає можливість виокремити його структурні елементи по фазах відтворення: потенціал виробництва, потенціал розподілу, потенціал обміну і потенціал споживання. Фаза виробництва суспільного продукту збігається з фазою споживання (реалізації) потенціалу, а в процесі споживання суспільного продукту відбувається відтворення ресурсного потенціалу. Відтворення ресурсного потенціалу здійснюється за допомогою відтворення окремих його елементів: робочої сили, капіталу, природних ресурсів, інформації, соціально-політичних систем.

При оцінці ресурсного потенціалу можна виділяти використаний і невикористаний ресурсний потенціал. Перший можна ототожнювати з ресурсами регіону й оцінювати через їх обсяг, відображений у фінансовому балансі регіону. Невикористана частина ресурсного потенціалу пов'язана з оцінкою тієї частини ресурсів регіону, що може бути залучена в оборот протягом певного проміжку часу, тобто це не використовувана, не реалізована частина ресурсного потенціалу.

За ступенем використання можливостей господарюючої ланки ресурсний потенціал підрозділяється на фактичний (досягнутий зараз) і перспективний. Така диференціація дає можливість

оцінювати ступінь використання ресурсного потенціалу через порівняння перспективного рівня ресурсного потенціалу з його фактичним значенням. Основним етапом є визначення потенційних можливостей господарюючої системи.

Необхідно також відзначити, що ресурсний потенціал, на наш погляд, більше розкриватиметься як фактично досягнутий потенціал за допомогою використання реальних результатів функціонування й констатації реальних фактів за минулий період. Але потрібно виділяти і другий підхід, за якого потенціал розкривається як величина, яку можна досягти, але яка поки не досягнута, так званий "потенційний" потенціал.

При першому підході ми вважаємо, що необхідно розглядати сукупний ресурсний потенціал із двох позицій: як категорія єдиного цілого і з можливим розподілом на окремі компоненти. З цієї позиції відтворювальний потенціал розглядається як щось загальне, неподільне на частини й характеризує в цілому здатності економіки, а точніше потенціал розкривається більшою мірою як потужність, чинність економічних процесів або систем. Ця категорія повинна вимірятися за допомогою одного або двох узагальнюючих, інтегральних показників. Найпоширенішими з них на рівні регіону є абсолютні розміри сукупного внутрішнього валового продукту, національного доходу, а також їх величини в розрахунку на душу населення для умов регіональної економіки, і валового регіонального продукту (ВРП) у цілому й на душу населення для умов ринкової економіки.

Для характеристики загального ресурсного потенціалу регіону можна скористатися міжнародною методикою визначення економічного потенціалу підприємства, застосувавши її до умов регіону. У результаті на ресурсний потенціал регіону будуть впливати такі групи показників:

- активи — ресурси, контрольовані регіоном, які є результатом минулих подій і джерелом майбутньої економічної вигоди;
- зобов'язання — існуючі в даний момент зобов'язання регіону, що є результатом минулих подій і джерелом майбутніх вилучень ресурсів регіону й зменшення економічної вигоди;
- доходи — збільшення економічних прибутків регіону за звітний період, що виражається у збільшенні активів або зменшенні зобов'язань;
- витрати — зменшення економічної вигоди за звітний період, що виражається у зменшенні або втраті вартості активів чи збільшенні зобов'язань.

При оцінці ресурсного потенціалу важливим є питання про вибір методів порівняння природних, виробничих, трудових, інформаційних та інноваційних ресурсів.

У теорії і практиці економічної науки склалися різнопланові методичні підходи до оцінки ресурсного потенціалу й ефективності його використання. З аналізу літературних джерел виходить, що оцінку ресурсного потенціалу доцільно проводити у два етапи: перший — аналіз ресурсної бази потенціалу, другий — аналіз ресурсного потенціалу на основі інтегральної оцінки. Використання ресурсної бази дає змогу певною мірою впливати на ресурсний потенціал, у результаті чого відкривається можливість цілеспрямованого впливу на віддачу виробничих ресурсів. З іншого боку, з метою ефективного використання всього ресурсного потенціалу необхідно раціонально використати кожен вид ресурсів.

Другий етап аналізу ресурсного потенціалу заснований на його інтегральній оцінці. Аналіз економічної літератури і практичних рекомендацій дає підстави виокремити п'ять основних методичних підходів до інтегральної оцінки потенціалу — це вартісна оцінка ресурсів, індексний аналіз, оптимізаційні моделі, кореляційно-регресивні методи, базові виробничі функції; кожний з цих методів має свої переваги й недоліки. Цим пояснюється наявність великої кількості суперечок і дискусій про метод, що є найпридатнішим для оцінки ресурсного потенціалу регіону. Однак проблема вибору найкращого методу, застосування якого було б єдино правильним, залишається.

Проте оцінка ресурсного потенціалу регіонів не повинна обмежуватися узагальненою кількісною оцінкою. Без співвідношення кількісних показників якісними характеристиками особливостей і перспектив розвитку територій неможливо розробити ефективну стратегію регіонального розвитку. Таким чином, оцінка має ґрунтуватися на комплексному якісно-кількісному обстеженні всіх складових сукупного ресурсного потенціалу регіону, тобто носити системний характер з метою об'єктивного визначення напрямів його подальшого розвитку.

Одним з найскладніших питань при оцінці ресурсного потенціалу регіону стає вибір первинного набору показників. Це серйозна проблема, оскільки, з одного боку, надмірне число показників може призвести до втрати простоти і однозначності трактування отриманого результату, а з другого боку, скорочення числа показників може призвести до втрати комплексності підходу

і недообліку окремих чинників, що впливають на остаточну картину оцінки об'єкта.

Оцінка ресурсного потенціалу регіону на основі аналізу існуючого інструментарію дає можливість сформувати структуру показників, що характеризують ефективність використання ресурсного потенціалу регіону. Вона дає загальну оцінку стану ресурсного потенціалу і включає демографічні, соціально-професійні, трудові і суспільно-політичні параметри, а також параметри, що відображають умови життя, праці і побуту населення регіону. Узагальнюючи та систематизуючи наукові розробки, у наведеній таблиці сформовано систему показників, пропонованих для оцінки ресурсного потенціалу регіону та ефективності його використання.

Таблиця

Показники оцінки ресурсного потенціалу регіону

	Вид потенціалу	Показники	Одиниця виміру
Ресурсний потенціал регіону	Природоресурсний потенціал	Площа сільськогосподарських угідь	тис. га
		Площа ріллі	тис. га
		Бал бонітету земель	
		Грошова оцінка 1 га сільськогосподарських земель	тис. грн/ га
		Обсяг видобутку мінерально-сировинних ресурсів	тис. т
		Розвідані запаси мінеральних ресурсів	тис. т
		Структура мінерально-сировинних ресурсів	
		Площа лісів	тис. га
		Породний склад лісів	
		Вікова структура лісів	
		Площа водного фонду	тис. га
		Обсяг використання водних ресурсів	тис. куб м
		Запаси прісної води	тис. куб м
		Наявність бальнеологічних властивостей	
		Кількість лікувально-оздоровчих закладів	шт.
	Виробничий потенціал	Валовий регіональний продукт	тис. грн
		Залишкова вартість основних засобів виробництва	тис. грн
		Вартість засобів виробництва	тис. грн
		Обсяг введених потужностей	т/добу
		Ступінь зносу	%
		Коефіцієнт оновлення	%
		Коефіцієнт ліквідації	%
		Фондовіддача в промисловості	
		Фондовіддача в сільському господарстві	
		Обсяг промислового виробництва	тис. грн
		Обсяг сільськогосподарського виробництва	тис. грн
		Обсяг реалізованої продукції	тис. грн
		Обсяг експорту продукції	тис. грн
		Обсяг імпорту продукції	тис. грн
		Продуктивність праці в промисловості	тис. грн/осіб.
		Продуктивність праці в сільському господарстві	тис. грн/осіб
	Інфраструктура	Обсяг вантажних перевезень	тис. т
		Обсяг пасажирських перевезень	
		Вантажооборот автотранспорту	т/км
		Обсяг виконаних будівельних робіт	тис. грн
		Протяжність ліній електропередач	тис. км
		Протяжність трубопроводів	тис. км
		Протяжність залізничних колій	тис. км
		Протяжність автомобільних доріг	тис. км
		Число аеропортів, залізничних станцій, портів	шт.
		Покриття зон віщання загальноросійськими і місцевими компаніями на всій території	
		Число стільникових телефонів	тис. шт.
		Потужності складських господарств	тис. кв. м
		Матеріально-технічне забезпечення основних галузей виробництва	
		Маштаби ремонтно-технічного забезпечення	

Продовження табл.

Ресурсний потенціал регіону	Трудовий потенціал	Кількість населення в регіоні	тис. осіб
		Чисельність працездатного населення	тис. осіб
		Рівень зайнятості населення	%
		Рівень зареєстрованого безробіття	%
		Рівень міграції населення	%
		Коефіцієнт народжуваності, смертності, природного приросту населення	
		Випуск фахівців вищими і державними середніми навчальними закладами	тис. осіб
	Фінансовий потенціал	Обсяг доходів місцевих бюджетів	тис. грн
		Зібрані податки в місцевий бюджет	тис. грн
		Обсяг недоїмок у зборі податків	тис. грн
		Фінансовий результат від звичайної діяльності підприємств	тис. грн
		Обсяг депозитів юридичних осіб (у тому числі в національній валюті)	тис. грн
		Обсяг виданих кредитів промисловим підприємствам	тис. грн
		Довгострокові кредити банківської системи	тис. грн
		Платоспроможність підприємств	тис. грн
		Фінансова стійкість підприємств (коефіцієнт поточної ліквідності)	
		Забезпеченість оборотними коштами підприємств	тис. грн
		Коефіцієнт автономії підприємств	тис. грн
		Величина заощаджень (депозитів) населення (у тому числі в національній валюті)	тис. грн
		Обсяг виданих кредитів населенню	тис. грн
	Інвестиційний потенціал	Обсяг прямих інвестицій в економіку	тис. грн
		Обсяг іноземних інвестицій в економіку	тис. грн
		Обсяг державних інвестицій	тис. грн
		Обсяг внутрішніх інвестицій	тис. грн
	Інноваційний потенціал	Кількість працівників із вищою освітою	тис. осіб
		Кількість працівників з науковим ступенем	тис. осіб
		Кількість працівників, зайнятих у науково-дослідних роботах	тис. осіб
		Впровадження прогресивних технологій та освоєння виробництва нових видів продукції	
		Кількість патентів, свідоцтв, грантів, проектів та інноваційних програм	шт.
		Кількість коштів, виділених на розвиток науки та освіти	тис. грн
		Наявність технопарків та інноваційно-технологічних центрів	шт.
		Виробництво нових видів продукції	
		Затрати на впровадження нововведень	тис. грн
		Обсяг реалізованої інноваційної продукції	тис. грн

За своєю структурою сукупний ресурсний потенціал є багатокомпонентним, й ефективність його використання в регіоні залежить не лише від наявності відповідних ресурсів, а й оптимального їх залучення в господарський оборот.

Природно-ресурсний потенціал регіону визначається наявністю запасів розвіданих і врахованих природних ресурсів: земельних, мінеральних, водних, лісових, енергетичних, тваринний і рослинний світ природного походження, який може бути залучений у господарський оборот. Природні ресурси виступають в двоякому значенні.

З одного боку, природні ресурси розглядаються як природні продуктивні сили і складова матеріальних ресурсів, які використовуються для виробництва товарів і послуг виробничого і невиробничого призначення. З другого боку, природні ресурси виступають як елементи навколишнього природного середовища. Якість природних ресурсів впливає на реалізацію економічного потенціалу території та ефективність його використання.

Вартісна оцінка природних ресурсів не викликає заперечень, проте в питаннях методології їх оцінки є розбіжності. У ринковій економіці вартісна оцінка запасів природних ресурсів визначається величиною ренти, яку вони можуть забезпечити у разі використання. Величина ренти залежить від ціни на продукцію, що одержують при експлуатації природних ресурсів, продуктивності цих ресурсів і попиту на ресурс.

В. П. Руденко здійснив кількісну вартісну оцінку природоресурсного потенціалу кожного з регіонів України. В основу методики оцін-

ки природоресурсного потенціалу він поклав вирішення таких складних питань, як визначення економіко-географічної сутності оцінки та її основних видів; обґрунтування об'єкта, єдиного критерію й узагальнюючого показника оцінки природоресурсного потенціалу території; співвимір народногосподарської цінності відновлюваних і невідновлюваних природних ресурсів, їх експлуатаційних і середовище-захисних функцій тощо. З економіко-географічної точки зору вагоме значення має аналіз впливу основних факторів на величину оцінки природоресурсного потенціалу. Йдеться про якісні й кількісні параметри його продуктивності; про вплив на величину оцінки місцезнаходження джерел природних ресурсів, напрямів їх господарського використання з урахуванням тенденцій розвитку науково-технічного прогресу, а також суб'єктивних факторів [5, *38*]. Не з усіма його результативними висновками можна погодитись, зокрема з оцінкою земельних ресурсів.

Виробничий потенціал регіону визначається як потенціал сфери матеріального виробництва, який включає матеріальні ресурси, задіяні у виробничій діяльності. Сутністю виробничого потенціалу регіону є задіяні і запасні елементи засобів виробництва галузей матеріальної і нематеріальної сфер та елементи оборотних коштів сфери матеріального виробництва. Відмінною рисою виробничого потенціалу є те, що всі його елементи вироблені людиною і призначені для виробництва продукції і послуг у будь-якій сфері діяльності.

Оцінка виробничого потенціалу проводиться по кожному його елементу. Засоби виробництва сфери матеріального виробництва оцінюються за залишковою вартістю (відновлення вартості з вирахуванням зносу у формі амортизаційних відрахувань за весь термін служби), засоби виробництва нематеріальної сфери — за відновлюваною варістю. Запаси матеріальних ресурсів оцінюються за вартістю їх придбання з урахуванням умов переоцінки.

Трудовий потенціал визначається як кількість і якість економічно активного населення зазначеного регіону. При цьому розглядаються зайняті трудові ресурси у сфері матеріального виробництва і в невиробничій сфері як у державному, так і приватному секторах економіки. До основних показників належать чисельність постійного населення, середньорічна чисельність зайнятих в економіці, чисельність офіційно зареєстрованих безробітних, чисельність економічно активного населення, число померлих та народжених тощо. Грошова оцінка трудових ресурсів еквівалентна витратам на формування цих ресурсів упродовж усього проміжку часу — від народження до кінця трудового періоду. Сума цих витрат відповідає завданням вимірювання обсягів ресурсів праці або трудового потенціалу. Необхідно враховувати також кваліфікацію працівників, систему навчання й підвищення кваліфікації на підприємствах промисловості, вікову структуру кадрів, систему оплати праці, мотивацію.

Фінансові ресурси — це особливий специфічний вид ресурсів, що одержують регіони в процесі розподілу й перерозподілу ВРП, отриманого від використаних регіональних ресурсів. Основу фінансового потенціалу становить податковий потенціал, оскільки основна частина доходів бюджетів регіонів формується за рахунок податкових платежів.

Точність оцінок фінансового потенціалу багато в чому залежить від показників, покладених у його основу. Існує кілька показників оцінки фінансового потенціалу, зокрема: обсяг податкових надходжень у бюджети місцевих рад; кошти фінансово-кредитної системи регіону; фінанси підприємств та організацій, що знаходяться на території регіону; обсяг субсидування місцевого бюджету; фінансові ресурси населення регіону.

Інноваційний потенціал знаходить своє відбиття в масштабах так званої інтелектуальної власності, що являє собою особливий тип економічних відносин у науково-технічній та виробничо-господарській сферах — відносини із приводу володіння, розпорядження, використання результатів інтелектуальної праці. Її економічне значення виражається в тому, що об'єкти інтелектуальної власності у формі винаходів, промислових зразків і корисних моделей виступають основою створення новітньої конкурентоспроможної техніки. На основі патентів розвивається міжнародний ліцензійний обмін — ринок інтелектуальної власності. Величина інноваційного потенціалу є параметром, що дає змогу оцінити можливості інноваційної діяльності та визначити стратегію інноваційного розвитку. Від стану інноваційного потенціалу залежать управлінські рішення на вибір і реалізацію інноваційної стратегії, тому необхідна його комплексна оцінка.

Усі ці складові формують сукупний регіональний потенціал, який можна визначити за формулою:

$$SRP = \sum_{i=1}^{n} RP_i \qquad (2)$$

де RP — величина i-го компонента ресурсного потенціалу регіону;

n — кількість компонентів ресурсного потенціалу регіону.

Основними складовими сукупного ресурсного потенціалу є: RP_n — природно-ресурсний потенціал, $RP_в$ — виробничий, $RP_{інф}$ — інфраструктурний, $RP_ф$ — фінансовий, RP_m — трудовий, $RP_{інв}$ — інвестиційно-інноваційний, $RP_{інс}$ — інституційний, RP_c — соціальний, RP_p — ринковий потенціал.

Оцінка сукупного ресурсного потенціалу як чинника просторового розвитку продуктивних сил враховує його динамічний та емерджентний характер. Емерджентність як властивість складної системи, за якої сукупна продуктивність елементів системи в цілому є вищою за їх просту суму, залежить від рівня комплексності використання складових сукупного ресурсного потенціалу і є ознакою оптимальності співвідношення участі у відтворенні всіх компонентів ресурсної бази. Із застосуванням емерджентного підходу сукупний ресурсний потенціал, який подано у вигляді суми його компонентів, характеризується величиною, більшою за його просту суму компонентів:

$$SRP = k_e \sum_{i=1}^{n} RP_i \qquad (3)$$

де: k_e — коефіцієнт емерджентності.

Сукупний ресурсний потенціал є величиною, яка має часову складову, що дає змогу оцінити річну його потужність, включаючи не тільки реальну продуктивність використаних потужностей усього ресурсного комплексу, а і його потенційно можливу продуктивність за рахунок завантаження невикористаних потужностей та освоєння додаткових за певний проміжок часу із застосуванням у суспільному виробництві:

$$SRP_t = \sum (RP_{вт} + RP_{нвт} + \Delta RP_t), \qquad (4)$$

де SRP_t — сукупний ресурсний потенціал, розрахований за час t;

$RP_{вт}$ — ресурсний потенціал, використаних потужностей регіону за час t;

$RP_{нвт}$ — ресурсний потенціал, не використаний у поточному часовому періоді t для потреб суспільного виробництва;

ΔRP_t — додаткові нові потужності ресурсного потенціалу, освоєні за період t і використані в суспільному виробництві.

Необхідність розробки такої складної і багатоаспектної проблеми, як визначення системи потенціалів регіону, визначається її місцем у системі довгострокового планування розвитку країни.

У теорії і практиці світової економіки поки не тільки не розроблені єдині міжнародні стандарти для статистичної оцінки сукупного ресурсного потенціалу регіону, а й відсутня єдність в думках про методологічні принципи і методичні підходи до оцінки цього потенціалу (принципи формування єдиної інтеграційної оцінки, склад показників, що включаються в оцінку, і способи їх експертної оцінки). Однак наявні в наукових виданнях способи визначення якісно-кількісних характеристик ресурсного потенціалу можна об'єднати у два загальні принципові підходи.

Перший підхід полягає в оцінці ресурсів, які має у своєму розпорядженні регіональна економіка; другий — у визначенні можливого економічного результату від використання всієї маси ресурсів (природних, виробничих, трудових, фінансових і т. ін.), що залучаються до господарського обороту в тому або іншому періоді, в умовах, що визначають доступність і ефективність використання ресурсів.

Тому в наукових дослідженнях і в практичному плані ресурсний потенціал прийнято розглядати:

1) з позицій його натурально-речовинного складу;

2) з точки зору його справжнього стану і перспектив розвитку та використання;

3) з боку організаційних форм управління цим потенціалом;

4) з позицій окремих його складових, розташованих і функціонуючих як на власній (регіональній) території, так і на територіях інших регіонів і країн.

У першому випадку йдеться про самий набір ресурсів, що включаються до складу сукупного ресурсного потенціалу регіону і які визначають його розмір та динаміку.

У другому випадку маються на увазі статичні (сучасний стан) і кінетичні (результат об'єктивних і суб'єктивних змін) якісно-кількісні характеристики сукупного ресурсного потенціалу регіону.

У третьому випадку ресурсний потенціал регіону розглядається з позицій його складових та їх просторового розташування.

Четвертий аспект розгляду враховує ту ситуацію, що значна частина виробничих та інших об'єктів розташована не тільки на "своїй" (регіональній) території, а й на території інших регіонів.

І, нарешті, у п'ятій позиції, що виділяється додатково, йдеться про внесок у створення і використання підрозділів сукупного ресурсного потенціалу регіону окремих форм власності (державної, приватної, змішаної, іноземної та ін.), до

яких належать організаційно-правові форми господарювання (АТ, товариства усіх видів, союзи, холдинги).

Враховуючи ці аспекти, оцінка сукупного ресурсного потенціалу регіону проводиться, як наголошувалось раніше, на основі системи показників, що характеризують кількість і якість ресурсів, як залучених у господарський оборот, так і тих, які в перспективі потенційно можуть бути у нього залучені. При цьому кількісні значення показників, що входять у цю систему, динамічні в часі, що свідчить про мінливість розмірів і якості ресурсного потенціалу регіону.

При оцінці потенціалу території (країни, регіону, муніципалітету) варто враховувати і ґрунтуватися на системі принципів (див. рис.), основними з яких є: науковість, комплексність, достовірність даних, об'єктивність, зіставність показників, кількісна вимірність.

Дотримання цих принципів забезпечує об'єктивну оцінку сукупного ресурсного потенціалу регіону, який як економічна категорія є узагальненою, збірною характеристикою ресурсів, прив'язаною до певного місця й часу.

Але, незважаючи на актуальність та практичну значущість оцінки сукупного ресурсного потенціалу регіону, суть, зміст, методи і показники оцінки ресурсного потенціалу регіону сучасною і, зокрема, вітчизняною наукою слабо вивчені і в практиці ринкового господарювання в Україні застосовуються недостатньо. Цей факт підтверджує необхідність подальшої розробки науково-методичного, нормативного й організаційного забезпечення оцінки сукупного ресурсного потенціалу регіону та його використання.

Рис. **Принципи оцінки ресурсного потенціалу регіону**

Література

1. *Гутман Г. В.* Управление региональной экономикой / Г. В. Гутман, А. А. Мироедов, С. В. Федин — М.: Финансы и статистика, 2001. — 176 с.

2. *Катькало В. С.* Место и роль ресурсной концепции в развитии теории стратегического управления. — Вестник СПбГУ. — Вып. 3. — № 24. — С. 10–11.

3. *Клоцвог Ф.* Ресурсный потенциал Субъектов Федерации и его использование. — Экономист. — 1996. — № 12. — С. 33–39.

4. *Ладів Е. С.* Проблеми економічної оцінки й використання національного багатства країни. — Економіст. — 2001. — № 12.

5. *Руденко В. П.* Географія природно-ресурсного потенціалу України: Підруч. у 3-х ч. — К.: К.–М. Академія — Чернівці "Зелена Буковина", 1999. — 568 с.

6. *Шелегеда Б. Г.* Системный подход к управлению экономическим потенциалом региона / Б. Г. Шелегеда, М. В. Савченко, И. В. Рябовол. — Економіка: проблеми теорії і практики // Зб. наук. пр. — Вип. 143. — Дніпропетровськ: ДНУ, 2002. — С. 3–11.

В основі оцінки ресурсного потенціалу регіону і держави мають бути відповідні показники і науково обґрунтований підхід.

В основе оценки ресурсного потенциала региона и государства должны быть соответствующие показатели и научно обоснованный подход.

In the basis of assessment of resource potential of the region and the state should be the appropriate indicators and scientically sound approach.

Надійшла 4 жовтня 2011 р.